

Alberto Basciani, *L'impero nei Balcani. L'occupazione italiana dell'Albania, 1939-1943*, Viella Libreria Editrice, Roma, 2022, 302 pp.

Volumul „L'impero nei Balcani. L'occupazione italiana dell'Albania (1939-1943)” este cea mai recentă cercetare publicată de Alberto Basciani și se referă la integrarea și dezvoltarea Albaniei în cadrul Italiei în perioada cuprinsă între ocuparea acestei țări balcanice și fuga regelui Zog I și a autorităților albaneze (aprilie 1939), de o parte, și prăbușirea regimului totalitar fascist italian al lui Benito Mussolini (iulie 1943), de cealaltă parte. O perioadă scurtă cronologic dar extrem de densă în ceea ce privește prezența italiană în Albania.

Alberto Basciani demonstrează că ocuparea Albaniei de către Italia nu a fost rezultatul unei acțiuni intempestive, corelată cu politicile agresive ale Germaniei, ci un rezultat al unui proces geopolitic, economic și cultural gândit la Roma încă din primele zile ale independenței albaneze (1912), înaintea Primului Război Mondial. Propaganda fascistă italiană a prezentat ocuparea Albaniei în 1939 și integrarea ei într-un „imperiu” drept un pas obligatoriu în ceea ce privește „eliberarea” de sub regimul regelui Zog I, de altfel unul dintre cele mai liberale și modernizatoare din istoria țării. Desigur, integrarea Albaniei în spațiul administrativ și ideologic fascist a reprezentat, în opinia profesorului Alberto Basciani, o măsură importantă în ceea ce privește sporirea puterii și influenței italiene într-o amplă regiune geopolitică a Europei care a cuprins, practic, întreaga Europă de Sud-Est și care a vizat, desigur, și România, mai ales în perioada 1940- 1943.

Alberto Basciani este unul dintre cei mai importanți analiști din Europa ai istoriei secolului al XX-lea în Europa de Sud-Est, multe dintre lucrările sale referindu-se și la evoluțiile din România în perioada dintre cele Două Războaie Mondiale. Două dintre volumele sale sunt de referință în ceea ce privește două provincii importante, dar marginale ca tratament științific, din componența României Mari între 1918 și 1940: „Un conflitto balcanico. La contesa fra Bulgaria e Romania in Dobrugia del Sud. 1918-1940”, Cosenza, Periferia, 2001 (din păcate, netradusă) și „Dificila unire. Basarabia și România Mare, 1918-1940”, Chișinău, Cartier, 2018 (traducere în limba română a ediției în italiană). Alberto Basciani este profesor la Universitatea Roma Tre, acolo unde conduce și Centrul de studii asupra Europei de Est, Rusiei și Eurasiei. Între realizările remarcabile din ultima vreme, ar mai trebui amintite *Italia e Balcani. Storia di una prossimità* (împreună cu Egidio Ivetic) (2021) și *L'Illusione della modernità. Il Sud-est dell' Europa tra le due guerre mondiali* (2016).

Lucrarea este împărțită în șase capitole: 1) *L'Albania nella comunità imperial fascista. Occupazione militare e unione con l'Italia*, 2) *Consolidare la conquista (aprile 1939- giugno 1940)*, 3) *La Fondazione dell'Albania italiana*, 4) *La crepa nel potere italiano. Tra guerra alla Grecia e Grande Albania (1940- 1941)*, 5) *1942. Un anno difficile*, 6) *Lo sfascio del 1943: la fine della presenza italiana in Albania*.

Încă din *Introducerea* sa, Alberto Basciani stabilește că Albania a reprezentat singura țară din spațiul balcanic și dunărean unde s-a putut reflecta în mod reușit și plenar puterea și influența regimului lui Benito Mussolini, atât prin instituții (așa cum a fost Banca Națională a Albaniei) cât și prin reprezentanți ai elitei locale (p. 14). Ideea imperială italiană a lui Mussolini s-a concretizat prin transformarea statutului de protectorat în cel de dominație directă, așa cum a fost pentru început cazul Libiei (1932) și, apoi, al Etiopiei (1936) (p. 16).

Alberto Basciani apreciază că „dosarul Albania” a reprezentat un obiectiv fundamental al politicii externe fasciste de la Roma și al liderilor statului, existând un consens în ceea ce privește ocuparea țării și anexarea ei între frontierele italiene. De pildă, inclusiv regele Vittorio Emanuele al III-lea a sprijinit acțiunea fascistă de eliminare a independenței, la Palatul Regal Quirinale existând opinia potrivit căreia regele Zog I al Albaniei (1928-1939) nu ar fi fost nimic mai mult decât un „parvenit” (p. 24). De asemenea, scrie Basciani, Roma a obținut agreementul Germaniei naziste asupra acestei operațiuni la sfârșitul anului 1938 și începutul lui 1939. La 6 aprilie 1939, cu doar o zi înaintea invaziei, secretarul de Stat al Ministerului german de Externe îi cerea ministrului său la Tirana să-și asume o „atitudine rezervată” față de autoritățile albaneze în momentul invaziei, cerând mai degrabă menținerea ordinii în țară (p. 27). Integrarea Albaniei în spațiul instituțional fascist italian s-a făcut rapid, de la primirea coroanei regale de către Vittorio Emanuele al III-lea (16 aprilie 1939), la adoptarea noii Constituții (iunie 1939), unificarea forțelor armate (iulie 1939) și constituirea unui guvern local albanez, condus de Shefqet Vërlaci (p. 55-64). Cercetările minuțioase ale lui Alberto Basciani mai relevă și câteva date de interes direct pentru istoria românească, între care aș aminti doar introducerea în circuitul științific a numărului de aromâni (cuțo-vlahi) din Albania în momentul ocupației, cele 15.000 de suflete fiind caracterizate în epocă de către responsabilii italieni drept oameni „inteligenți și asimilabili” (p. 52).

Cercetarea lui Alberto Basciani aduce în dezbaterea comunității academice informații inedite și analize referitoare la consolidarea instituțională a ocupației italiene în Albania și la demararea procedurilor judiciare (adesea arbitrare) la adresa fostei elite politice de la Tirana. Era nevoie, scrie autorul, de urgentarea proiectului de instituire a unei administrații noi, moderne și eficiente care să legitimeze pe deplin ocupația (p. 77), mai ales în contextul în care regele Zog I și oficialii săi erau reprezentați în propaganda fascistă drept corupți și ineficienți. Delegitimarea

și discreditarea clasei politice albaneze a anilor 1920-1930 a reprezentat un obiectiv major nu doar al discursului regimului de la Roma dar și al acțiunilor în justiție, celor mai mulți fiindu-le confiscate, în primul rând, averile (p. 82-90). Epurarea administrației a fost completată cu represalii, mai ales acolo unde regimul fascist intuia capacități de rezistență militară, așa cum a fost în cazul șefului jandarmeriei din Durree (Durazzo), Abaz Kupi (p. 83). De sechestrarea acestor bunuri s-a ocupat o Comisie specială, înființată pentru a anula proprietățile tuturor cetățenilor albanezi acuzați de „activități antinaționale”, care a aplicat sechestrul inclusiv în cazul regelui Zog I și a familiei regale, dar și a unor foste oficialități (miniștri, funcționari superiori, parlamentari) (p. 82). Alberto Basciani include în procesul de „italienizare a Albaniei” și restructurarea sistemului de educație, acesta devenind nimic mai mult decât o „clonă a celui italian” (p. 80). Introducerea obligatorie a limbii italiene ca obiect de studiu în școli, elaborarea planurilor de alfabetizare rapidă a populației care nu avusese acces la școli până în 1939, conectarea tuturor unităților de învățământ cu sistemul italian, inclusiv trimiterea de studenți în Italia, au fost menite să realizeze o integrare rapidă în spațiul propagandei fasciste italiene a viitoarelor elite ale albanezilor.

Una dintre cele mai importante realizări ale volumului este capitolul al III-lea, *La fondazione dell'Albania italiana*, parte a lucrării care prezintă și analizează obiectivele și instrumentele prin care regimul fascist italian a instrumentat instituțiile sale și a organizat transformarea țării prin prisma intereselor și viziunii ideologilor și tehnicienilor de la Roma. Italia a organizat, între 1939 și 1943, o reformare urbanistică rapidă a celor mai multe dintre micile orașe albaneze, a Tiranei în primul rând, prin proiectarea și construirea de clădiri și imobile publice, artere de circulație, facilități de infrastructură. La 12 octombrie 1939 era înființat un *Ufficio Centrale per l'Edilizia e l'Urbanistica dell'Albania*, condus de un arhitect strălucit al perioadei, Gherardo Bosio (p. 108). De pildă, începerea regimului de ocupație este momentul în care, în Albania, au fost construite primele clădiri de hoteluri (la Tirana, Durres și Shkodër, în ideea că o întreagă infrastructură turistică modernă, special concepută pentru italieni, ar fi urmat să apară (p. 108). Alberto Basciani atrage atenția că transformarea urbanistică a Albaniei a reprezentat un proiect ideologic, care legitima fascismul și ocupația, și care viza prestigiul puterii italiene și politica generală a regimului de la Roma (p.107). Propaganda italiană în Albania, continuă autorul, a vizat nu doar întregul populației ci și cercurile științifice albaneze, regimul fascist sprijinind instituții (cum ar fi Institutul Skanderberg, înființat în 1939) și personalități precum Gjergj Fishta, Ernest Koliqi, Namiq Resuli și finanțând publicații precum „Rivista d'Albania”, unde studiile arheologice deveneau ideologie, prin stimulentele acordate teoriilor de influență romană asupra teritoriilor albaneze (p. 131-136). Basciani reușește în acest capitol o panoramă documentată minuțios, argumentată extraordinar și extrem de importantă pentru înțelegerea corectă a fenomenului ocupației italiene în Albania.

Evoluțiile militare din Balcani, adică declanșarea războiului italian împotriva Greciei (1940) și destrămarea Iugoslaviei în urma atacului militar al Germaniei (1941), au condus la un vârf al realizărilor italiene în regiune, și anume construcția instituțională a unei „Albanii Mari”, prin includerea între frontiere a întregului Kosovo dar și a unei părți din Macedonia. Alberto Basciani relevă că această realizare a fost însoțită de o puternică propagandă, inclusiv locală prin intermediul unor publicații precum „Tomori” și „Kosova” (p. 175). Ministrul de Externe, contele Galeazzo Ciano, explica într-un editorial tipărit mai întâi în ediția albaneză a publicației „Tempo”, apoi reluat în „Tomori” și „Relazioni Internazionali”, că Unirea dintre Albania și Italia era veșnică și că abia războaiele contra Greciei și Iugoslaviei au condus la reunificarea Albaniei (p. 197-198).

Puterea italiană în Balcani, și în Albania, desigur, s-a aflat la apogeu în urma dispariției și dezmembrării Iugoslaviei pentru că, așa cum a menționat și autorul, anul 1942 a fost unul „dificil” (p. 197-235). 1942 este momentul în care s-au înființat primele mișcări de rezistență, coagulate apoi în Partidul Comunist al lui Enver Hoxha și organizația naționalistă *Balli Kombëtar*, dar și pentru că, acum, au apărut primele semne de criză economică, financiară și socială. Toamna anului 1942, scrie Alberto Basciani, poate fi desemnată drept „începutul sfârșitului” (p. 221) pentru stăpânirea fascistă italiană, în condițiile în care, în ultimele luni ale lui 1942 și începutul lui 1943 funcționau deja nu mai puțin de 41 de grupări de rezistență comuniste și naționaliste, cu aproximativ 6.000 de voluntari, și din care se remarcă cea mai puternică și bine organizată, aceea a lui Abaz Kupi, în regiunea Durrës (p. 221-229).

Finalul regimului fascist, în urma demiterii și arestării lui Benito Mussolini (iulie 1943), a însemnat destructurarea rapidă a instituțiilor Uniunii italo-albaneze și a ocupației italiene în Albania. Intensificarea activității partizanilor și instituirea regimului de ocupație german au fost dominantele până la victoria grupării comuniste a lui Enver Hoxha, la sfârșitul lunii noiembrie 1944.

Ceea ce trebuie remarcat în construcția acestei lucrări este documentația de excepție pe care Alberto Basciani a adus-o în circuitul științific. Aș remarcă aici, în primul rând, informațiile inedite provenite din Arhiva Centrală de Stat din Tirana (Arqivi Qëndror i Shtetit Shqipëtar). Aceste documente albaneze, practic necunoscute până acum, au fost puse în valoare alături de foarte multe altele, provenite din multe arhive italiene și dintr-o bibliografie minuțios adunată și prelucrată. Este un merit al autorului că a lansat către comunitatea științifică un volum semnificativ ca dimensiune și solid ca valoare de informații, ipoteze, argumentări și concluzii în ceea ce privește regimul ocupației italiene în Albania în perioada 1939-1943. O cercetare de o profunzime puțin obișnuită care a construit o lucrare de referință.

L'impero nei Balcani. L'occupazione italiana dell'Albania, 1939-1943, noua carte a profesorului Alberto Basciani este o realizare de excepție, poate cea mai valoroasă monografie de până acum pe tema istoriei ocupației Albaniei

de către Italia, în timpul celui De-Al Doilea Război Mondial și în regiunea Europei de Sud-Est. Ocupația italiană în Albania în perioada 1939-1943 are, de acum, o lucrare obligatorie, de referință în orice analiză a perioadei și a problematicii.

*Florin ANGHEL**

* Prof.univ.dr., Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” din Constanța.